

MÜZİKAL DEŞİFRENİN BOYUTLARI VE ETKEN FAKTÖRLERİ*

DIMENSIONS OF THE MUSICAL SIGHT-READING AND EFFECTIVE FACTORS

Kaan Öztutgan, ** Fatih Akbulut ***

Öz

Müzikal deşifre, zihnin ve bedenin karmaşık işlemler gerçekleştirdiği çok boyutlu bir süreçtir. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada deşifrenin boyutları ve deşifreyi etkileyen faktörler sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Bu sayede deşifre konusunun araştırmacı ve öğrencilere daha bütünlüklü, anlaşılır bir biçimde sunulması hedeflenmiştir.

Literatür taramasından yararlanılarak hazırlanan bu çalışmada, deşifrenin öğrenme, okuma, seslendirme olmak üzere üç temel boyutta sınıflandırılabileceği ve bu boyutları etkileyen tüm faktörlerin deşifreyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada elde edilen bulgular ışığında deşifresini geliştirmek isteyen öğrenci ve müzisyenlere birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Deşifre, Deşifrenin Boyutları.

Abstract

Musical sight-reading is a multi-dimensional process in which mind and body realize complicated transactions. In the research in which the qualitative research method has been adopted, the dimensions of sight-reading and the factors that effect sight-reading have been considered. In this manner, it has been aimed that sight-reading subject's to be presented to the students understandably, scrutinizingly and in an entire way.

In this research which is made through literature survey, it has been concluded that musical sight-reading might be classified in three basic dimensions as learning, reading, and vocalization and the factors which affect these dimensions might effect musical sight-reading at the same time. Moreover, the data which has been obtained through the research might present some suggestions to the students who are keen to progress their sight-reading skills.

Keywords: Music, Sight-Reading, Dimensions of The Sight-Reading.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 05.03.2019 - Kabul tarihi: 31.05.2019.

* Kaan Öztutgan'ın Mesleki Müzik Eğitimi Veren Kurumlarda Klasik Gitar Deşifresini Geliştirmeye Yönelik Bir Metot Önerisi adlı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr.Öğr.Üyesi, Giresun Üniversitesi Görele Güzel Sanatlar Fakültesi, kaanozt@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3489-5709>.

*** Doç., Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, fatihbww.akbulut@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1343-4882>.

1. Giriş

Müzikle uğraşan her bireyde belirli oranda bulunması gereken başlıca nitelikler arasında yer alan deşifre, Fenmen'e göre (1991:31) henüz çalışılmamış bir eseri ilk görüşte çalmaktır. Bu tanım genel manada deşifreyi tam olarak açıklamış olsa da deşifre olgusu, bazı yabancı kaynaklarda okuma (İng.sight-reading), deşifre şarkı söyleme (İng.sight-singing) ve deşifre enstrüman çalma (İng.sight-playing) olarak üç alt başlık altında ele alınmıştır. Deşifrenin amacına göre yapılmış olan bu sınıflandırmada yer alan üç boyutun, hedef davranışlara yönelik olarak birbirinden farklı yanları bulunmaktadır. Her ne kadar şarkı söyleme ya da çalgı çalmaya yönelik deşifre becerisi yaygın olarak kullanılsa da deşifrenin temelini okuma deşifresiyle bağdaştırmak mümkündür.

Müzikal notasyon deşifresi, notaların adlarını, süre değerlerini okuma becerisini ifade etmek için kullanılmaktadır. Etkili okuma, birtakım kritik beceriler gerektirir. Bunların arasında, nota yazısını anlamlı birimler olarak organize etme ve ritmik kalıpları hem tek başlarına hem de diğer ritim kalıplarıyla eşzamanlılık içinde algılayabilmek için ana vuruşları alt birimlere bölebilmeye becerileri vardır (Wiltshire, 2006:1). Notasyon okumada ustalaşmak, müzisyenin meslek hayatındaki başarısı ve esenliği için son derece önemlidir. Orkestra müzisyenleri, stüdyo müzisyenleri, eşlikçiler ve müzik eğitimcileri, hızlı ve doğru deşifre yapmaya ihtiyaç duyar (Uyan, 2012:22). Müzik eğitimi ya da icrası alanlarında uzmanlaşmış bir bireyin alan farkı gözetilmeksizin müzikal notasyon okuma deşifresi alanında yetkinlik kazanması gerekmektedir.

Deşifre şarkı söyleme süreci, aynı anda gerçekleşen iki ayrı etkinliği kapsamaktadır. Bu süreçlerden ilki müziksel okuma, ikincisi ise şarkı söyleme eylemidir. Bu süreçte şarkıdaki notaların süreleri, yükseklikleri, hız, gürlük ve anlatım özellikleri çözümlenirken diğer yandan tüm bu çözümlenme nota adları yerine şarkının sözleri kullanılarak ifade edilmeli ve seslendirilmelidir (Nart, 2010:135). Dolayısıyla şan ya da koro alanında deşifre, nota okuma süreci ile başlayıp aynı anda sözlerin de bu notalara uygun olarak seslendirilmesini kapsayan bir bilgi işleme sürecini ifade etmektedir. Bu süreç müzikal notasyon okuma deşifresinde olduğu gibi yalnızca nota süreleri ve nota isimleriyle sınırlı değildir. Notalara bağlı şarkı söyleme eylemiyle birlikte müzikal ifade ve sözlerin telaffuzu gibi değişkenler de sürece dahil edilmektedir.

Enstrüman çalma deşifresi ise notaları anlama, notaların karşılığı olan ses ve farklı müzikal dokular halindeki ses kümelerinin çalgı üzerindeki yerlerini bulma ve notaların süre değerlerini, yüksekliklerini, hız, gürlük ve anlatım özelliklerini çalgı üzerinde uygulayabilme olarak ifade edilebilir.

Okuma, seslendirme ve çalma deşifreleri haricinde, deşifre sürecine bağlı olarak yapılmış olan bir sınıflandırma daha mevcuttur. Fenmen (1991:31) deşifreyi iki gruba ayırmıştır. Bunlardan birincisi deşifre edilen eserin her notasının dikkatlice ve yavaşça ele alındığı deşifre biçimidir. İkincisi ise deşifre edilen eserin temposuna yakın bir hızda ve hatasız çalınmasına dikkat etmekten çok eserin karakter ve anlatımına dikkat edildiği taslak deşifre biçimidir.

Fenmen'in yapmış olduğu sınıflandırmaya benzer bir sınıflandırma da Küçük tarafından yapılmıştır. Küçük (1994:187-188)'e göre deşifre "çalma deşifresi" ve "çalışma deşifresi" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bahsi geçen iki türlü deşifre yönteminin özellikleri Küçük (1994:187-188) tarafından şu şekilde belirtilmektedir;

1. Çalma Deşifresi: "Seviyenin altında bir parçayı normale yakın bir tempoda olabildiğince az hata ile çalmaktır. Burada tartım ve parçanın yürüyüşünün bozulmamasına dikkat etmek lazımdır. Yanlış basılan sesler olursa onları düzeltmek için durulmamalı veya geri dönülmemelidir."

Çalma deşifresi, çalışma deşifresinin ön hazırlığı niteliğindedir. Bu deşifre yaklaşımında, deşifre edilen müziği oluşturan müzikal materyaller (tonal yön, ritmik ve polifonik taslak vb.) ortaya çıkarılır.

2. Çalışma Deşifresi: "Repertuara almak veya seviyeyi zorlayarak ilerlemek amacıyla seçilmiş eser ve etütlerin çalışılmasıdır. Burada doğru nota, doğru tartım ve doğru parmak numarası dikkat edilecek en önemli hususlardır. Çalma deşifresinin aksine çok yavaş çalışılmalı, en küçük nota, tartım ve parmak numarası hatasına dikkat etmek lazımdır".

Çalışma deşifresi, müziği oluşturan müzikal materyalleri, müziğin stil ve karakteristiğini tam olarak akıcı bir tempoda seslendirme becerisinin geliştirilmesine katkı sağlar.

Fenmen ve Küçük tarafından yapılan sınıflandırmalar dikkate alındığında, deşifre sürecinin, deşifre yöntemi üzerinde farklılıklar meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir eserin hızlıca deşifre edilmesi ya da büyük bir farkındalıkla ve yavaşça deşifre edilmesi önem kazanmaktadır.

Karmaşık bir süreç olan deşifre, deşifre türüne ve her enstrümanın fiziksel yapısına, aynı zamanda çalma tekniklerine bağlı olarak çeşitli farklılıklar gösterse de temelde bir bütünlük içerisinde işlemektedir. Bu bütünlüğün deşifrenin boyutlarını oluşturduğunu söylemek mümkündür.

2. Deşifrenin Boyutları

Bir müzisyenin nota okuması ve çalgı çalması gibi uzun yıllar gerektiren eylemler, beyinde çok karmaşık işlemler içermektedir. Bu süreçte müziğin temel öğelerinin kullanılması, hızlı ve etkin bir şekilde algılanması ve bu algıların görsel-motor sisteme dönüştürülmesi gerekmektedir (Çuhadar, 2008:73).

Bu başlık altında deşifre sürecinde gerçekleşen karmaşık işlemler sırasıyla, ayrıntılı olarak ele alınmış ve deşifre süreci detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan literatür taramasına bağlı olarak deşifrenin öğrenme, okuma ve seslendirme olmak üzere üç temel boyuttan oluştuğunu söylemek mümkündür.

2.1. Öğrenme

Hangi deşifre türü tercih edilirse edilsin, deşifre yapılabilmesi için öncelikle birtakım müzikal bilgilerin daha önceden öğrenilmiş olması gerekmektedir. Bu anlamda deşifrenin ilk aşamasının öğrenme olduğunu söylemek mümkündür. Erden ve Akman (2014:124) öğrenmenin eski çağlardan beri filozoflar ve bilim adamları tarafından farklı şekillerde tanımlanmaya çalışıldığını ancak günümüzde birçok uzman tarafından yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlandığını belirtmişlerdir.

Öğrenme insan beyninde bilgiyi işleme fonksiyonu sağlayan bir seri işlemler bütünü olarak kabul edilir. Buna göre, insanlar bilgiyi alırlar, depolarlar, geri getirirler ve bu bilgilere

dayanarak karar verirler. Bu süreç bir bütün olarak ele alındığında bir bilgisayarın işleme şekline benzetilebilir (Öztürk ve Kısaç, 2017:305).

Öğrenme işleminden sonra belki de en önemli konu notaların okunmasıdır. Lehmann ve Kopiez (2009:344) 'e göre nota okumayı yeni öğrenen müzisyenler, yazıları okumayı yeni öğrenen kişilerle benzer problemlerin üstesinden gelmek zorundadır. Nota okumayı öğrenen bir kişinin tıpkı harfleri okumayı öğrenen biri gibi bazı sıkıcı sembolleri seslerle eşleştirmesi gerekmektedir. Gerek nota gerekse yazı okumak konusunda uzman olan bir kişi, bu eşleştirme işlemi otomatik olarak yapar. Bu bağlamda nota okuma süreci ile yazıları okuma sürecinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Öğrenme temelde iki yaklaşımla açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan biri davranışçı yaklaşım, diğeri ise bilişsel yaklaşımdır. Davranışçı yaklaşım içebakış biçimindeki kişisel verilere dayanmaktadır. Bu yaklaşımda kişi kendi algı ve duygularını dikkatle irdeleyerek öğrenmeyi açıklamaya çalışmaktadır. Davranışçı Yaklaşım öğrenmeyi canlı varlığın organlarındaki değişiklikleri dikkate almadan uyarıcı ile davranış arasında bağ kurarak açıklamaya çalışır (Selçuk, 1996:90-91). Davranışçı yaklaşımla müzikal deşifre konusu ele alındığında deşifre yapan kişinin öğrenme süreci, kişinin notaları okuması ve bir müzik aleti üzerinde seslendirmesi ile sınırlıdır.

Bilişsel yaklaşımda ise insan zihninin çevreden gelen uyarıcıları etkin bir biçimde işlediği ve onları yeni biçimlere dönüştürdüğü düşüncesi hakimdir. Bilişsel yaklaşım, yalnızca uyarıcı ile davranış arasında bağ kurmanın yeterli olmadığını, bu süreçte zihinde ve bedende meydana gelen değişikliklerin de açıklanması gerektiğini savunur. Bilişsel yaklaşıma göre yine deşifre süreci ele alındığında, deşifre yapan kişinin notaları okuması ve bir müzik aleti üzerinde seslendirmesi zihinsel (notaların göz tarafından algılanması, sinyallerin beyne gönderilmesi vb.) boyutta ele alınır. Günümüzde özellikle karmaşık insan davranışlarını anlamada bilişsel yaklaşım önem kazanmıştır (Selçuk, 1996:90-91).

Bilişsel olarak öğrenme, bireylerin zihinsel yapılarında meydana gelen değişimlerle açıklanmaktadır (Selçuk, 1996:93). Bunlar beyinde meydana gelen birtakım kimyasal, elektriksel değişiklikler ve sinir sisteminde meydana gelen sinaptik değişimlerdir. Uzmanlar, öğrenmenin

nöronlar arasında birtakım yeni bağlar kurulmasına, tekrar ve alıştırmaların da bu bağların kuvvetlenmesine yol açtığını ileri sürmektedirler (Kılıç, 2017:171). Wolf (1975:143) deşifre yapmanın görme ve hareket becerileri başta olmak üzere en az iki beceriden oluşan karmaşık bir süreç olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla deşifre ile ilgili öğrenme sürecinin açıklanmasında, karmaşık insan davranışlarını anlamlandırmada tercih edilen bilişsel yaklaşımdan yararlanılmasının daha uygun olacağını söylemek mümkündür.

2.2. Okuma

Karaçay (2011:22)'a göre okuma, gözlerin yazılı harfleri algılamasıyla başlar. Bu süreçte gözler sayfa üzerinde soldan sağa doğru ilerlerken “spazdomik hareket” adı verilen ve saniyede dört ya da beş defa tekrarlanan çok kısa süreli duraklamalarla bir tarama işlemi gerçekleştirir. Bu hareketin nedeni gözün görmesini sağlayan “retina” adı verilen bölgenin yalnızca merkez kısmında küçük yazıları algılayabilecek hücre yapısının bulunmasıdır. Bu yapının sonucu olarak yalnızca görme alanımızın merkezine denk gelen yazıları net bir şekilde görebiliriz. Bunun haricindeki yazıları görebilsek bile okumamız mümkün değildir.

Göz kaslarının gözleri satırdaki bir noktaya sabitleştirdikten sonra ortaya çıkan bölge “aktif görme alanı” olarak adlandırılır. Bu alan göz ile gözün anlık bakışı sırasında kavradığı sözcükler arasında oluşan alandır (Richaude, Gauquelin ve Gauquelin, 1990:40). Yalçın (2002:49)'a göre bu bölge içerisinde kalan tüm yazı, şekil ve grafikler net olarak görüntülenerek beynimizin görme merkezine ulaştırılır. Spazdomik hareket, yazıları gözün netlik alanının merkezine getirmemize ve onları net bir şekilde okuyabilmemize yarar. Kurudayıoğlu (2011:18)'na göre göz kasları sayesinde oluşan bu hareketler okumanın temelini oluşturan fiziksel unsurlardan biridir. Bu fiziksel unsurlar, deşifre sürecinde gerçekleşen göz hareketleri ve aktif görme alanının kullanımıyla büyük benzerlik gösterir. Nitekim Goolsby (2014) bir çalışmada deşifre yapan bir müzisyenin gözlerinin sürekli olarak notaları taradığını ve gözlerin zaman zaman bulunduğu noktadan ileriye tarayıp keskin geri dönüşler yaparak seslendirdikleri noktaya hızlıca geri döndüğünü belirtmektedir.

Göz kaslarının spazdomik hareketin oluşmasındaki rolünün yanı sıra başka görevleri daha vardır. Bu kaslar aynı zamanda gözün okuma sürecindeki her duruşunda gözlerimize 13 ila

19 derece arasında bir açı yaptırmaktadır (Yalçın, 2002:49). Göz kasları ayrıca göz ile okuma metni arasındaki açığı da ayarlamaktadır. İdeal olarak 70 derece kabul edilen bu açı 50-80 derece arasında olmalıdır (Kadioğlu, 2004:115). Her ne kadar göz kasları, ideal açının ayarlanması konusunda okuyucuya yardımcı olsa da okuyucunun metnin bulunduğu düzlemi ya da oturuşunu belirtilen değerleri dikkate alacak şekilde düzenlemesi de son derece önemlidir. Kurudayıoğlu (2011:21) gözlerin okuma esnasında birbiri ve okuma nesnesi ile yapmış olduğu açıları “netlik açısı” olarak tanımlamaktadır. Göz kasları tarafından yerine getirilen bu görevlerin yine okuma eylemine yönelik fiziksel bir hareket olduğunu söylemek mümkündür.

Kurudayıoğlu (2011:21-22) okumanın fiziksel unsurlarının sağlıklı bir biçimde oluşmasından sonra, ikinci ve daha karmaşık bir aşamanın başladığını belirtmektedir. Bu aşama okumanın beyin ile ilgili kısmını oluşturan zihinsel aşamadır. Karaçay (2011:22) 'a göre bu süreçte öncelikle kâğıt üzerindeki yazı ya da şekillerden yansıyan fotonlar retinaya ulaşır. Fotonlar retinaya ulaştığında üzerindeki yazı ya da şekillere ait bilgi retinadaki nöronlar tarafından beynin görme merkezine ulaştırılır. Bu bilgi görme merkezine bir bütün olarak değil, sayısız parçalara ayrılmış olarak iletilir. Görme merkezi bu bilgileri tekrar birleştirir.

Görme merkezinde birleştirilen bilgiler tanıma merkezinde tanımlanır. Tanıma aşamasında görüntü merkezinden gelen yazı ve semboller yalnızca kendine özgü anlamları ile tanımlanır. Örneğin: “zarf” kelimesi tanımlanırken, önce sırasıyla “z”, “a”, “r” ve “f” harfleri tek tek tanımlanır. Bu sembollerin birleşiminden oluşan “zarf” nesnesi henüz kavranmamıştır. Kurudayıoğlu (2011:23-24)'na göre grafik, yazı, çizim vb. şeylerin her birinin özelliklerini hızla birbirinden ayırarak tanımlama becerisi beynimizin bu merkezinde oluşmaktadır. Görüntü tanıma merkezinden gelen bilgiler, imajlar veya semboller beynin görüntü yorum alanında kavranır. Bu alana tanımlanmış olarak gelen görüntülerle ilgili daha önce edindiğimiz bütün bilgiler karşılaştırılır. Daha önce verilmiş olan “zarf” kelimesinden yola çıkılırsa; tanımlanmış olan harfler burada anlamlandırılır ve “zarf” ile ilgili tüm bilgiler karşılaştırılır. Bu süreç sonunda içerisine mektup konulan bir nesne olan “zarf” ya da dilbilgisi derslerinde öğretilmiş olan “zarf” gibi anlamlı çağrışımlar olması muhtemeldir.

Herhangi bir yazının okunması sürecinde meydana gelen fiziksel ve zihinsel işlemler, müzikal okuma süreciyle büyük bir benzerlik gösterir. Fiziksel işlemler her iki okuma şeklinde

birebir aynı olmakla beraber, zihinsel işlemler de birbirine çok benzerdir. Zihinsel süreçte, görme işlemi tamamlanan bir notanın “zarf” örneğinde olduğu gibi diğer notalar ve dizeler birlikte anlam kazandığını söylemek mümkündür. Böylece notaların ismi, ses yükseklikleri ve hangi akorları oluşturdukları gibi çağrışımlar meydana gelmesi mümkündür. Kurdayıoğlu (2011:25) okumayla ilgili olarak buraya kadar gerçekleşen tüm basamaklar beynin okuma merkezinde sonlandığını ve bu sürecin sessiz olarak okuyabilmemize olanak sağladığını belirtmektedir.

2.3. Seslendirme

Müzikal deşifre sürecinin diğer boyutlarından biri ise okunup algılanan notaların çalgılar üzerinde ya da şarkı söylenerek seslendirilmesidir. Bu süreçte parmak, kol, bacak, bilek, akciğerler, diyafram, ses telleri gibi vücudumuzun çeşitli bölümlerinin mekanik hareketleri sıklıkla kullanılmaktadır. Buna paralel olarak tıpkı okuma sürecinde olduğu gibi notaları seslendirmenin zihinsel boyutu da mevcuttur.

Karaçay (2010:39), birçok bölümden oluşan insan beyninin hareketle ilgili olan kısmının “motor korteks” olduğunu belirtmektedir. Dolayısı ile okuduğumuz notaları herhangi bir çalgı üzerinde seslendirirken ya da şarkı söylerken hareket ettirdiğimiz uzuvların temelde beynin motor korteks alanına bağlı olduğunu söylemek mümkündür.

Motor korteks, kontrol ettiği kaslara, yapısal özelliklere bağlı olarak birbirinden ayrılan Primer Motor Korteks, Premotor Korteks ve Supplementer Alan olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Primer Motor Korteks: Bu bölgenin nöronlarının çoğu, konuşma, mimik hareketleri, el ve parmak hareketleri gibi insana özgü en üst düzeyde ve hızlı fonksiyonları yapan kaslara aittir. Premotor Korteks: Premotor Korteks'te gövde ve bacak kaslarına ait nöron grupları bulunur. Bu korteks aynı zamanda otomatik ve öğrenilmiş motor hareketlerimizden sorumludur. Supplementer Motor Alan: Supplementer alan başlıca, art arda yapılan motor hareketlerin programlanmasında rol oynar. Ellerin kavrama hareketleri ve rotasyonu, ses çıkarma, gözlerin pozisyonu, esneme gibi fonksiyonlar bu bölgeye ait fonksiyonlardır (Motor Fonksiyonun Kortikal Seviyelere Ait Kontrolü, 2012). Motor Korteks içerisinde zihinsel olarak planlanan hareket düşüncesi (parmak, el, kol, gırtlak vb. uzuvları hareket ettirme isteği) icra

ettiğimiz çalgıyı seslendirebilmemiz ya da şarkı söyleyebilmemiz için ilgili uzuvlarımıza iletilir. Bu aşamayı çalgı çalma ve şarkı söylemenin fiziksel boyutu olarak adlandırmamız mümkündür.

İstemli hareketlerin beyinden vücuda aktarılmasını sağlayan sisteme “Somatik Sinir Sistemi” adı verilmektedir. Somatik Sistemi, Spinal Sinirler, Kraniyal Sinirler ve Ortak Sinirler’den oluşur. Spinal Sinirler: Omurilikte duyuşsal ve motor komutları ileten çevresel sinirlerdir. Kraniyal Sinirler: Koklama, görme, duyma, tatma gibi beyin sapı dışında bulunan bilgileri iletmeye yarayan sinirlerdir. Ortak Sinirler ise duyuşsal giriş ve motor çıkış bilgilerini birlikte taşıyan sinirlerdir. Somatik Sinir Sistemi, vücuttaki refleks hareketleri kontrol eden kaslar dışındaki tüm çizgili kaslarla bağlantılıdır ve bu kasların kontrol edilmesine olanak sağlar (Somatik Sinir Sistemi, 2015).

Somatik Sinir Sistemi vasıtasıyla aktarılan hareket sinyalleri vücudun hareket sistemine iletilir. Tunçel, Aydın ve Zeytinoğlu (2006:45)’na göre iskelet, eklem ve kaslardan oluşan, insana hareket etme olanağı sağlayan sisteme “hareket sistemi” denir.

Kemikler ve eklemler yalnız başlarına hareket edemezler. Bir hareketin gerçekleştirilebilmesi için kaslara ihtiyaç duyulur. Kaslar istenen hareketin gerçekleştirilebilmesi için gereken kuvveti sağlarlar. Aynı zamanda kaslar aldıkları uyarılara bağlı olarak kasılma ya da gevşeme tepkisi verirler. Bu kasılma ve gevşemeler, kemik, eklem ve kıkırdaklar yardımıyla önemli görevleri yerine getirirler (Tunçel, Aydın ve Zeytinoğlu, 2006:58). Böylelikle zihinde başlamış olan hareket istemi, karmaşık bir süreçten geçerek fiziksel boyuta aktarılır ve çeşitli uzuvlarımızı hareket ettirebilmemize olanak sağlar.

Seslendirme aşamasında, iskelet sistemi ve beyindeki psikomotor alanlarda gerçekleşen süreçle paralel olarak daha önceden hafızamıza kaydettiğimiz bilgileri de kullanma ihtiyacı duyarız. Öztürk ve Kısaç (2017:306)’a göre dış çevreden gelen uyarıcıların bilgi formuna dönüştürüldüğü, bu formların anlamlı yapılar halinde işlenip daha sonra kullanılmak üzere saklandığı yere “bilgi depoları” adı verilmektedir.

Bilgi depoları Korkmaz ve Mahiroğlu (2007:95)’na göre kabaca ve kolay anlaşılacak şekilde sınıflandırıldığında uzun süreli ve kısa süreli bellek olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Deşifre yaparken her iki bellek türünden de sıklıkla yararlanılır. Nitekim Çimen (2001b)

deşifrenin önceden bellekte depolanmış olan müziksel bilgileri hatırlamaya ve yeniden düzenlemeye dayanan görsel bir beceri olduğunu belirtmiştir.

Kısa süreli bellek sınırlı miktardaki bilgiyi kısa süreli depolama görevini üstlenir. Bu bellek türünde bilgiler genellikle görsel ve işitsel olarak depolanır. Bilgilerin bu bellekte tutulma süresi yaklaşık olarak 15-20 saniye kadardır. Bu süre içerisinde işlenerek uzun süreli belleğe gönderilmeyen bilgiler unutulur (Öztürk ve Kısaç, 2017:308-322).

Deşifre esnasında gözler yeni notalara doğru hareket ederken beyin kısa bir süre için nota gruplarını hatırlar. Beyin o anda seslendirilen notaların ilerisindeki notaları düşünürken daha sonra seslendirilecek nota gruplarını hatırlamaya çalışır. Eğer beyin o anda çalınan notalar üzerinde gereğinden fazla durursa, yeni pasaja geçemez ve arkadan yetişmek zorunda kalır (Ercan, 2008:16). Saliselerle ölçülebilecek bir zaman diliminde gerçekleşen bu hafızaya alma ve hatırlama işlemi için kısa süreli bellekten de yararlandığını söylemek mümkündür.

Uzun süreli bellek ise sürekli bellek deposu olarak kabul edilir. Kısa süreli bellekte işlenmiş olan bilgiler, uzun süreli belleğe gönderilerek burada depolanır. Uzun süreli belleğin depolama süresi sınırsız olarak kabul edilir. Burada bir kez depolanan bilgiler hiçbir zaman kaybolmaz. Yalnızca bilgilerin geri getirilmesiyle ilgili sorunlar yaşanabilir (Öztürk ve Kısaç, 2017:308-322). Uzun süreli depolanan bilgiler sürekli olarak bu bellekte sabit durmazlar. Bu bilgiler ihtiyaç duyulması halinde uzun süreli bellekten kısa süreli belleğe aktarılır ve burada kullanılır. Bilgilerin uzun süreli bellekten kısa süreli belleğe aktarılması işlemi “geri getirme” ya da “hatırlama” olarak adlandırılır.

Deşifre yapan bir kişinin, nota süreleri, notaların dizek ve çalgı üzerindeki yerleri, tempo ve gürlük terimleri gibi daha önceden öğrenilmiş bilgileri, uzun süreli bellekte depoladığı ve depolanmış bu bilgileri kullandığı düşünülürken, uzun süreli belleğin deşifre sürecinde önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Banton'un görüşü de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Banton (1994:86) her ne kadar zaman içerisinde hafızada bozulmalar olsa da deşifre esnasında daha önce öğrenilmiş bir notanın doğru şekilde hatırlanması ve bilginin korunması gibi konularda uzun süreli belleğin daha başarılı olduğunu belirtmektedir.

3. Müzikal Deşifreyi Etkileyen Faktörler

Müzisyenler arasında, deşifre becerisine yönelik birtakım bireysel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların olası nedenleri, deşifreyi iyi veya kötü yapan etkenler, araştırmacıların en çok merak ettikleri sorulardan biri olmuştur (Uyan, 2012:22). Deşifre bu özellikleri dolayısıyla pek çok çalışmaya konu edilmiş, anılan yönler aydınlatılmaya ve yaşanan problemler çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında deşifreyi etkileyen faktörler ele alınarak, müzisyenler arasındaki deşifre becerisine yönelik farklılıkların olası nedenleri ve deşifre sürecinde karşılaşılabilecek bazı problemlerin nedenleri araştırılmıştır.

Deşifrenin, insan beyninin, organlarının, kas ve sinir sisteminin aktif olarak kullanıldığı karmaşık bir süreç olduğu düşünüldüğünde, deşifreyi etkileyebilecek birçok faktör olduğunu söylemek mümkündür. Bireysel deşifre becerilerindeki farklılıkların deşifreyi etkileyen bu faktörlerden kaynaklandığı söylenebilir. Deşifre öğrenme, okuma ve seslendirme olmak üzere üç farklı etkene göre değişiklik göstermektedir.

3.1. Öğrenmeye Yönelik Faktörler

Deşifreye etki eden öğrenme unsuru, içerisinde çok farklı değişkenleri barındırmaktadır. Bu değişkenler öğrenilen bilginin kapsamı ve niteliği, eğitmen faktörü, hazırbulunuşluk ve önceki öğrenmenin aktarılması, yaş faktörü, zekâ faktörü, güdülenme faktörü, genel uyarılmışlık hali ve kaygı faktörü, fizyolojik faktör, öğrenme güçlüğü olarak sıralanabilir.

a) Öğrenilen Bilginin Kapsamı ve Niteliği

Deşifrenin ilk basamağı olan öğrenme aşamasında, belleğe alınan müzikal bilgilerin kapsamı ve niteliği deşifreyi etkileyen faktörlerden biridir. Örneğin; yalnızca üç nota öğrenmiş ve bu notaların çalgı üzerindeki yerlerini bilen bir öğrencinin deşifre becerisi, öğrenmiş olduğu üç notayla ve bu notaların çalgı üzerindeki yerleriyle sınırlıdır. Dolayısıyla başlangıç düzeyinde müzik eğitimi alan bir birey amaca uygun olan temel bilgileri iyi biçimde almalı ve sonraki aşamada edindiği bilgileri bu temel üzerine ederek deşifre becerisini geliştirmelidir. Öğrenme sürecinde nota bilgisi, notaların çalgı üzerindeki yerleri, tutuş-oturuş gibi konuları iyi derecede öğrenmiş bir öğrenciyle, bahsi geçen konulara yeterince hâkim olmayan bir öğrenci arasında deşifre becerisi yönünden bir farklılık olması son derece doğaldır.

b) Eğitim Faktörü

Öğrenme, her ne kadar bireysel sorumluluklara bağlı bir süreç olarak gözükse de bu süreci ve dolayısıyla deşifre becerisini etkileyen önemli faktörlerden bir de eğitmandir. Eğitimcilerin uyguladıkları öğretim yöntemleri, çeşitli aktiviteler ve stratejiler, öğrencilerin bilgiyi bilinçli olarak kullanmalarına, anlamlandırmalarına ve işleyerek gerektiğinde geri getirmelerine imkân tanır (Yokuş ve Yokuş, 2010:1-2). Bu nedenle bilgilerin belleğe alınması kadar, bilgiyi aktaran eğitimcinin vermiş olduğu bilgiler ve bu bilgileri aktarış yöntemi de büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla eğitimcinin, uzmanlık alanına yönelik bilgisi, becerisi ve öğretme yeteneğinin deşifre sürecini doğrudan etkilediği söylenebilir.

c) Hazırbulunuşluk ve Önceki Öğrenmenin Aktarılması

Hazırbulunuşluk, öğrenme sonucu bir kişinin belli davranışları yapabilecek düzeye gelmesidir. Örneğin dört işlemi öğrenecek bir çocuğun hem dört işlemi kavrayabilecek olgunluğa gelmiş olması, hem de sayı sayma gibi ön bilgileri öğrenmiş olması gerekir (Selçuk, 1996:14). Hazırbulunuşluk, öğrenim hızı ve kapasitesini olumlu etkileyebiliyorken bazen de önceden elde edilen bilgiler olumsuz etkiler yaratabilir. Örneğin; iki parmakla daktilo yazan birisi, on parmakla yazmaya çalıştığında zorlanır. Bu durum önceki öğrenmenin olumsuz olarak aktarılışına bir örnektir (Kılıç, 2017:181). Gerek hazırbulunuşluk gerekse öğrenmenin olumsuz aktarımı deşifreyi etkileyebilir. Örneğin; parmaklandırma için temel teşkil eden bilgilerin doğru edinilmesi deşifreyi kolaylaştırabiliyorken bu bilgilerin yanlış edinilmesi deşifre sürecinde bazı aksaklıklar yaşanmasına neden olabilecektir.

d) Yaş Faktörü

Yaş faktörünün öğrenme üzerinde önemli bir etkisi vardır. Genel olarak en iyi öğrenme yaşı genç yetişkinlik yaşıdır. Yaş ilerledikçe öğrenmenin gücü ve hızı azalır (Kılıç, 2017:178). Bu bilgiye dayanarak deşifrenin öğrenmeyle ilişkili boyutunda yaş faktörünün önemli olduğunu, genç bir yetişkinin bu süreçte yaşlı bir kişiye ya da küçük bir çocuğa oranla daha başarılı olabileceğini söylemek mümkündür. Deşifre becerisi hem mental hem motor becerileri kapsadığı için anılan yaş faktörü deşifreyi de doğrudan etkileyebilecektir.

e) Zekâ Faktörü

İnsanın gelişmesinin ve öğrenmesinin en önemli belirleyicilerinden biri olgunlaşmadır. Bir insanın öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi için zekâ yönünden de olgunlaşması gerekir (Bayrak vd., 2002:92). Uzmanlar öğrenme yeteneğinin zekâ ile ilişkili olduğunu, zekâ yükseldikçe daha fazla öğrenme olduğunu düşünmektedirler (Kılıç, 2017:178). Öğrenmenin deşifre sürecinin bir parçası olduğu düşünüldüğünde, öğrenmeyi etkileyen bir faktör olan zekanın deşifre sürecini etkilemesi muhtemeldir.

f) Güdülenme Faktörü

Güdüler organizmaları harekete geçiren güçlerdir ve davranışları bir amaç doğrultusunda başlatıp, sürdürmeye yararlar. Güdülenmenin öğrenmeyle yakın bir ilişkisi vardır. Bir kişinin öğrenmeye güdülenmiş olması, öğrenmeyi kolaylaştırır (Kılıç, 2017:178). Güdülenmenin öğrenmeyle ve öğrenmenin sürdürülmesiyle olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin güdülenme düzeylerindeki farklılıkların, deşifre performanslarına etki edebileceği düşünülmektedir.

g) Genel Uyarılmışlık Hali ve Kaygı Faktörü

İyi bir öğrenmenin gerçekleştirilebilmesinde bireylerin uyarılmışlık düzeyleri önem arz etmektedir. Uyarılmışlık düzeyi, bireylerin dışarıdan gelen uyarıcıları alma derecesidir. Buna bağlı olarak kişi dışarıdan az uyarıcı alıyorsa ya da genel olarak uyarıcılara kapalı ise uyarılmışlık düzeyi düşük, fazla uyarıcı alıyorsa uyarılmışlık düzeyi yüksek olarak kabul edilir. Öğrenmenin gerçekleştirilmesi için en uygun olan düzey orta düzeydir (Seven ve Engin, 2008:192). Uyarılmışlık düzeyi düşük olduğunda birey tam uyanık değildir ve yapmış olduğu iş üzerinde yoğunlaşamaz. Bu durumda iyi bir öğrenme gerçekleştirilmesi beklenemez. Aşırı uyarılmışlık düzeyi de bireylerin öğrenmelerini engeller. Düzeyin aşırı olması heyecan ve kaygıya neden olur ki bu durum kişilerin öğrenme üzerinde yoğunlaşabilmelerini engeller (Kılıç, 2017:179). Dolayısıyla deşifrenin önemli aşamalarından biri olan öğrenme sürecinde, uyarılmışlık düzeyleri arasındaki farklılıklar deşifre performansını önemli ölçüde etkileyebilir.

h) Fizyolojik Faktör

Öğrenmeyi etkileyen faktörlerden biri de fizyolojidir. Sağlıklı bir öğrenme için öğrenme işlemini gerçekleştirecek kişinin fizyolojik durumunun da sağlıklı olması gerekir. Özellikle görme, işitme gibi duyum bozuklukları ya da kronik bedensel bir hastalık gibi sağlık bozukluğu durumlarında öğrenme verimi ya çok az sağlanır ya da hiç sağlanamaz (Kılıç, 2017:180). Dolayısıyla öğrenme sürecinde bahsi geçen türde rahatsızlıkları olan ya da sonradan rahatsızlanan kişilerde deşifre problemlerinin görülme olasılığının daha fazla olması muhtemeldir.

ı) Öğrenme Güçlüğü

Öğrenme güçlüğü terimi, zihinsel yetenekleri normal sınırlar içerisinde ya da bu sınırların üzerinde olup öğrenme sorunu yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Öğrenme güçlüklerinin nedenleri birçok faktöre bağlı olabilir. Bu nedenle öğrenme güçlüklerinin nedenleri günümüzde tam olarak bilinmemektedir. Ancak yapılan bilimsel çalışmalar doğrultusunda öğrenme güçlüklerinin bazı rahatsızlık ve davranışlarla bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar, öğrenme güçlüklerinin bireylerin kişilik, biyofiziksel, psikolojik ve nörolojik gibi özelliklerinden ya da bilgi işleme sırasında uygun stratejileri gerektiği gibi kullanamadıklarından kaynaklanabileceğini göstermektedir (Topbaş, 2008:55-57). Dolayısıyla anılan öğrenme güçlüklerine sahip olan bireylerde deşifre becerisi yönünden de sıkıntılar yaşanabilecektir.

3.2. Okumaya Yönelik Faktörler

Deşifreye etki eden okuma unsuru, içerisinde çok farklı değişkenleri barındırmaktadır. Bu değişkenler görme bozuklukları ve göz hastalıkları faktörü, zihinsel faktör, okuma hızı faktörü ve çevresel faktörler olarak sıralanabilir.

a) Görme Bozuklukları ve Göz Hastalıkları Faktörü

Okuma işlemi görme yeteneğiyle doğrudan bağlantılıdır. Razon (1982:19)'a göre okumanın gerçekleştirilebilmesi için belli şekillerin birbirinden ayrılabilmesi ve görüldüğünde bu şekillerin tanınması gerekir. Razon'un bahsettiği işlemlerin yapılabilmesi için şekillerin açık ve

net bir biçimde görülebilir olması gerekir. Dolayısıyla görme kalitesinin okumayı etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Görme kalitesini olumsuz etkileyen faktörlerin başında ise görme bozuklukları ve göz hastalıkları gelir.

Göz hastalıkları ve görme bozukluklarının sayısı oldukça fazladır. Ancak sık görülen rahatsızlıklar ele alındığında daha sade bir sıralama yapmak mümkündür. Yaramış (2003:9) sık görülen rahatsızlıkları miyopi, hipermetropi, astigmatizma, şaşılık, ambliyopi, katarakt, göz tansiyonu, anomaliler ve göz tümörleri olarak sıralamıştır. Görme yeteneğini ve dolayısıyla okumayı olumsuz anlamda etkileyen bu rahatsızlıklar deşifre sürecini etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu rahatsızlıklara sahip olan bir müzisyenle, sağlıklı bir göze sahip olan bir müzisyen arasında deşifre performansı açısından önemli bir farklılık olması muhtemeldir.

b) Zihinsel Faktör

Birçok araştırmacı okumanın değişik yönlerini dikkate alarak değişik tanımlamalar yapmıştır. Bu tanımlamaların farklılık göstermesinin temel sebebi okuma eyleminin gözle görülmeyen karmaşık zihinsel unsurlara sahip olmasıdır. Zihinsel unsurlar okumanın insan beyniyle ilgili kısmını oluşturur (Kurudayıoğlu, 2011:21-22). Bireyin, okuma sürecinde iletişime girdiği yazılı sayfa, bir semboller yığıdır; zihin, bu sembollerin ne demek istediğini kavramaya, bunlar arasındaki ilgileri bulmaya ve bir sonuca varmaya çalışmaktadır (Göğüş, 1978:71).

Okuma sürecinde başta okuma merkezi olmak üzere beynin çeşitli bölümlerinin aktif olarak çalıştığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla bireyler arasındaki zihinsel farklılıkların ya da beynin çeşitli bölgelerindeki nörolojik farklılıkların okumayı etkileyebilecek faktörler arasında yer aldığı düşünülmektedir. Nitekim Taşkaya (2010:23) okuma problemleri arasında nörolojik sorunların da olabileceğini belirtirken, Yılmaz (2012:2-3)'da okuma sürecindeki farklılıkların kişilerin zihinsel kapasiteleri ve beyin yapılarındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmektedir.

c) Okuma Hızı Faktörü

Okuma hızı, okuma eylemini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Okumanın hızlı ve anlaşılır olması birçok değişkene bağlıdır ve bu değişkenler kişiden kişiye farklılık

göstermektedir. Kurudayıoğlu (2011:17-18) hızlı ve iyi okumak için gözlerimizle beynimizi birlikte çalıştırmamız gerektiğini belirtmektedir.

Okuma hızı, göz kasları ve görme yelpazesinin genişliğiyle doğrudan ilişkilidir. Daha iyi ve hızlı bir okuma için güçlü göz kaslarına ve geniş bir görme yelpazesine ihtiyaç duyarız. Bu sayede göz aynı satır üzerinde daha fazla harf (nota, sembol) görebilir ve okuma esnasında daha hızlı ve düzenli atlamalar yapabilir (Karahüseyinoğlu, 2002:13-14).

Okuma hızını etkileyen diğer önemli unsurlar arasında zihinsel sürece bağlı bazı faktörler yer almaktadır. Bu faktörlerin beyinde bulunan görüntü merkezi, tanıma merkezi ve bellekle önemli bir ilişkisi vardır. Görüntü merkezinde, görülen sembollerin (harflerin) hızla birbirinden ayırt edilmesi, tanıma merkezinde bu sembollerin hızlı bir şekilde anlamlandırılıp tanınması, bu işlemler yapılırken bilgilerin bellekten süratle geri getirilmesi okuma sürecinin hızlı ve kolay işlemesine olanak sağlar (Kurudayıoğlu, 2011:21-25).

d) Çevresel Faktörler

Sağlıklı bir göz ve sağlıklı bir zihne sahip olunmasına rağmen okumayı olumsuz etkileyen çevresel faktörlerle karşılaşılması, okuma sürecinde elde edilebilecek olan verimi düşürebilir. Çevresel faktörler o kadar fazladır ki bunları belirli bir sistematiğe sıralamak oldukça güçtür. Ancak sıklıkla karşılaşılan ve doğrudan okumaya etki eden çevresel faktörler ele alındığında ışık ve basılı metinle ilgili konuların ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Işık, okuma sürecinde önemli bir çevresel faktördür. Richaude, Gauquelin ve Gauquelin'e (1990:16-20) göre iyi bir aydınlatma okumayı kolaylaştırır ve gözleri korur. Gözler, doğal ışığa karşı dayanıklıyken kötü ve yetersiz bir ışıklandırmada çok çabuk yorulurlar. Gürel'e göre (2001:7) kullanılan ışığın gözleri yormaması için ışık kaynağının sabit olması, kaynağın renk değiştirmemesi, ışık kaynağından çıkan ışınların göze doğrudan gelmemesi ve uygun aydınlatma şiddetinin seçilmesi önemlidir.

Diğer önemli faktörlerden biri ise basılı metinle ilgili değişkenlere bağlıdır. Alpan Bangir'e (2008:111-114) göre metnin basılı olduğu kâğıdın rengi, ışığı yansıtma derecesi, sembol ya da harflerin büyüklüğü, harfler ya da semboller arası yatay ve dikey boşlukların ölçüsü gibi değişkenler okumayı etkilemektedir. Bu değişkenlere ek olarak baskının temiz ve okunaklı olma

düzeyi de okuma sürecine etki etmektedir. Deşifre aşamasının önemli boyutlarından biri olan okuma unsurudur. Dolayısıyla okumayı doğrudan etkileyen faktörler deşifreyi de etkileyebilmektedir.

3.3. Seslendirmeye Yönelik Faktörler

Deşifreye etki eden seslendirme unsuru, içerisinde çok farklı değişkenleri barındırmaktadır. Bu değişkenler psikomotor beceriler, dikkat faktörü, kaygı faktörü ve bellek faktörü olarak sıralanabilir.

a) Psikomotor Beceriler

Motor beceriler vücut hareketleriyle yapılan bir beceriyi yapabilme düzeyini gösterirler. Motor becerilerden bahsedildiğinde akla her ne kadar fiziksel beceriler gelse de aslında bu süreçte zihinsel etkileşimler de önemli bir rol oynar (Gödelek, 1982:10-11). Dolayısıyla deşifrenin hem motor hem de zihinsel becerilerin bir birleşimi olduğu söylenebilir.

Beyin vücudun her türlü hareketinde olduğu gibi çalgı çalma sürecindeki el ve parmak hareketlerine de hükmeden organdır (Bingöl, 2013:412). Dolayısıyla psikomotor becerileri etkileyen alt faktörlerden bazılarının, kişilerin zihinsel kapasiteleriyle ve beyin yapılarıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Motor hareketlerin çeşitli uzuvlara aktarılması sürecinde zihinsel etkileşimler dışında sinir ve iskelet sisteminin de önemli bir role sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Buna bağlı olarak bireylerin sinir ve iskelet sistemindeki farklılıkların ya da rahatsızlıkların, motor becerilerdeki performans farklılıklarına doğrudan etki ettiği düşünülmektedir. Nitekim Yağışan (2004) "Çalgı İcracılarında Kas-İskelet Problemleri ve Nedenleri" isimli çalışmasında, icracıların performanslarını olumsuz yönde etkileyen birçok kas-iskelet rahatsızlığının bulunduğunu belirtmektedir.

b) Dikkat Faktörü

Dikkat faktörünün deşifrenin tüm aşamalarında yer alan önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Ancak deşifre sürecinin seslendirme aşamasında, dikkat faktörü çok daha fazla önem arz etmektedir. Dikkat, uyarıcılar üzerinde bilinçli bir şekilde odaklanma

sürecidir. Dikkatin hedef davranış ya da davranışlar üzerinde yoğunlaşması ve sürdürülmesi oldukça önemlidir. Uyarıcıların büyüklüğü, şiddeti, parlaklığı hareketliliği gibi çeşitli özellikler dikkati etkileyen faktörler arasındadır (Öztürk ve Kısaç, 2017:316). Deşifrenin seslendirme boyutunda, dikkatin notasyon ve çalgı üzerinde toplanıp sürdürülebilme becerisinin artırılmasının seslendirme aşamasındaki olası hataları azaltacağı düşünülmektedir.

c) Kaygı Faktörü

Kaygı, kötü bir sonuç ortaya çıkabileceğine ilişkin duyulan üzüntü, tasa veya sorunun ne olduğunu bilmeksizin duyulan belli belirsiz korku olarak tanımlanabilir. Konserden önce ve konser esnasında yaşanan bu duygunun yoğunluğu ve etkileri oldukça değişkendir (Çimen, 2001a:1). Konser esnasında ortaya çıkan kaygı kadar eserleri deşifre ederken ortaya çıkan kaygı da performansı olumsuz yönde etkileyebilir.

Kaygı, çok hafif bir tedirginlik ve gerginlik duygusundan, panik derecesine kadar varan değişik yoğunlukta yaşanabilir. Kaygı sonucunda bir müzisyenin, motor, duygusal ve düşünsel fonksiyonları olumsuz yönde etkilenebilir (Gidergi Alptekin, 2012:137). Bahsi geçen fonksiyonların olumsuz olarak etkilenmesi, deşifrenin performans gerektiren seslendirme boyutunun da olumsuz olarak etkileneceği düşüncesini destekler. Dolayısıyla iyi bir deşifre performansı için kaygı düzeyinin motor, duygusal ve düşünsel fonksiyonları olumsuz yönde etkilemeyecek düzeyde olması gerekmektedir.

d) Bellek Faktörü

Öğrenilmiş bilgiler zamanı geldiğinde kullanılmak üzere belleğe alınır. Bu durum deşifrenin performans boyutu için de geçerlidir. Deşifrenin seslendirme sürecinde nota süreleri, notaların dizek ve çalgı üzerindeki yerleri, tempo ve gürlük terimleri gibi daha önceden belleğe alınmış bilgilerden yararlanır. Önceden belleğe alınmış olan her bilgiyi istenildiği zamanda kolayca hatırlamak her zaman mümkün değildir. Bu durum bilgilerin öğrenme sürecinde ne derece sistematik ve iyi kodlanarak belleğe alındığıyla ilgilidir. Bir bilgi belirli bir sistematik içerisinde ve güçlü bağlantılar kullanılarak belleğe kodlanırsa o bilgiyi kısa sürede, kolayca hatırlamak mümkündür (Öztürk ve Kısaç, 2017:322). Bu nedenle notaların tanınması ve çalgı üzerindeki yerlerinin hatırlanması gibi hafızaya yönelik eylemler gerektiren seslendirme

sürecinde, öğrenilmiş bilgileri bellekten geri getirebilme becerisinin önemli olduğu düşünülmektedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Zihnin ve bedenın karmaşık işlemler gerçekleştirdiği çok boyutlu bir süreç olan deşifrenin, kesin bir biçimde sınıflandırılması ve sınırlandırılması mümkün değildir. Ancak deşifre sürecinde gerçekleştirilen işlem basamakları irdelendiğinde temel de olsa bir sınıflandırma yapmak mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda araştırma kapsamında gerçekleştirilen irdeleme sürecinde deşifrenin temel olarak öğrenme, okuma ve seslendirme olmak üzere üç boyutta sınıflandırılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.

Deşifrenin temel olarak 3 boyuttan oluştuğu kabul edildiğinde, bu boyutlara olumlu ya da olumsuz olmak üzere etki eden her unsurun deşifre performansında farklılıklar meydana getireceğini söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında deşifrenin boyutlarına etki edebilecek faktörler belirlenmiş ve bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu bağlamda;

1- Öğrenmeye Yönelik Faktörler: Öğrenilen bilginin kapsamı ve niteliği, eğitmen faktörü, hazırbulunuşluk ve önceki öğrenmenin aktarılması, yaş faktörü, zekâ faktörü, güdülenme faktörü, genel uyarılmışlık hali ve kaygı faktörü, fizyolojik faktör, öğrenme güçlüğü başlıkları altında ele alınmış ve sınıflandırılmıştır.

2- Okumaya Yönelik Faktörler: Görme bozuklukları ve göz hastalıkları faktörü, zihinsel faktör, okuma hızı faktörü, çevresel faktörler başlıkları altında ele alınmış ve sınıflandırılmıştır.

3- Seslendirmeye Yönelik Faktörler: Psikomotor beceriler, dikkat faktörü, kaygı faktörü, bellek faktörü başlıkları altında ele alınmış ve sınıflandırılmıştır.

Literatür taraması ve deşifre süreci göz önünde bulundurularak araştırmacı tarafından yapılmış olan bu temel sınıflandırmanın, farklı araştırmacılar tarafından yapılacak olan bilimsel çalışmalarla genişletilmesi ve istatistiksel verilerle desteklenmesi mümkündür. Ayrıca araştırma kapsamında deşifresini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak isteyen öğrencilere ve müzisyenlere birtakım öneriler sunulabilir:

1- Deşifreye yönelik müzik bilgisinin öğretiminde sistematik bir yol izlenmesi, tam ve kalıcı bir öğrenme gerçekleşmeden bir sonraki konuya geçilmemesi, konuların pekiştirilmesi amacıyla bol tekrar yapılması, çalışmaların bedensel ve psikolojik olarak iyi hissedilen

zamanlarda yapılması, deşifreye başlamadan önce ve devam ederken motivasyonu artırıcı egzersizler yapılması, genel uyarılmışlık hali ve kaygı düzeyini kontrol altına almaya yönelik çalışmalar yapılması deşifre becerisi yönünden yararlı olabilir.

2- Varsa görme problemleri ve göz rahatsızlıklarıyla ilgili bir uzman hekimden yardım alınması, okuma hızını artırmaya ve görme yelpazesini genişletmeye yönelik çalışmaların yapılması, çalışmalarda notanın göze olan uzaklığının ve göze olan açısının dikkate alınması, mümkünse hem tuşenin hem de notanın görme alanı içerisinde kalacak şekilde konumlandırılması, çalışma ortamının uygun ışık şiddeti ve sabit ışık kaynağı olacak şekilde belirlenmesi deşifre performansına katkı sağlayabilir.

3- Psikomotor becerileri sınırlandıran bir rahatsızlık mevcutsa ilgili bir uzman hekimden yardım alınması, seslendirme aşamasında odaklanmaya yönelik çalışmalar yapılması, dikkat dağıtıcı ortamlarda deşifre çalışmalarının yapılmaması, belleği geliştirici çalışmalar yapılması deşifre becerisinin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Kaynakça

Alpan Bangir, G. (2008). "Ders Kitaplarındaki Metin Tasarımı", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), s.107-134.

Banton, J. L. (1994). *Cognitive Processes and Memory for Piano Music*, Doctoral Dissertation, Leicester: University of Leicester.

Bayrak, C., Yılman, M., Erdoğan, İ., Ada Ş., Dağlı, A. vd. (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ed. Ö. Demirel ve Z. Kaya, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bingöl, F. (2013). "Klasik Gitar Eğitiminde Parmak Hazırlamalı Seslendirme Yöntemi", *Ekev Akademi Dergisi*, 17 (56), s.409-418.

Çimen, G. (2001a). "Konser Kaygısı", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2), s.125-133.

Çimen, G. (2001b). "Piyanoda Deşifre Öğretimine Yaklaşımlar", *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), s.445-452.

Çuhadar, C. H. (2008). "Müzik ve Beyin", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), s.67-76.

- Ercan, N. (2008). *Piyano Eğitiminde İlke ve Yöntemler*, Ankara: Sözkese Matbaası.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2014). *Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretme)*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fenmen, M. (1991). *Müzikçinin Elkitabı*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Gidergi Alptekin, A. (2012). "Müzik Performans Anksiyetesi" *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), s.137-148.
- Goolsby, T. W. (1994). "Eye Movements During Sightreading" *Music Perception*, 12, s.97-123.
- Gödelek, E. (1982). *Psikomotor Becerilerin Ölçülmesinde Kullanılan Omega Testi, Sinüzoid Testi, Ayna Testi ve İşaret Çizimi Testlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göğüş, B. (1978). *Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Gül Yayınevi.
- Gürel, E. (2001). "Çalışma Yaşamında Işık ve Aydınlatmanın Önemi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, s.1-10.
- Kadioğlu, M. (2004). *Çok Hızlı Okuma Teknikleri*, İstanbul: İm Yayınları.
- Karaçay, B. (2010). "Müzik ve Beyin", *Bilim ve Teknik Dergisi*, Temmuz, s.32-38.
- Karaçay, B. (2011). "Okuyan Beyin", *Bilim ve Teknik Dergisi*, Eylül, s.20-27.
- Karahüseyinoğlu, B. (2002). *Okuma Zorluklarını Gidermede Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyallerinin Etkililiği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, M. (2017). "Öğrenmenin Doğası", *Eğitim Psikolojisi*, Ed. Binnur Yeşilyaprak, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, s.166-195.
- Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A. (2007). "Beyin, Bellek ve Öğrenme", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), s.93-104.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). "Zihinsel ve Fiziksel Bir Süreç Olarak Okuma", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (1), s.15-29.
- Küçük, A. (1994). "Bir Piyano Eseri Nasıl Çalışılır", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, s.185-194.
- Lehmann, A. C. ve Kopiez R. (2009). "Sight-Reading", *Oxford Handbook of Music Psychology*, Ed.

- Susan Hallam, Ian Cross & Michael Thaut, Oxford: Oxford University Press, pp.344-351.
- Nart, S. D. (2010). "Deşifre Şarkı Söyleme ve Koro Eğitime Katkıları", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), s.134-142.
- Öztürk, B. ve Kısaç, İ. (2017). "Bilgiyi İşleme Modeli", *Eğitim Psikolojisi*, Ed. Binnur Yeşilyaprak, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, s.303-335.
- Razon, N. (1982). "Okuma Güçlükleri", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 7 (39), s.19-29.
- Richaude, F., Gauquelin, M. ve Gauquelin F. (1990). *Çok Hızlı Okuma Teknikleri*, çev. A.Sarp, Ankara: Nil Yayınları.
- Selçuk, Z. (1996). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Seven, M. A. ve Engin, A. O. (2008). "Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), s.189-212.
- Taşkaya, M. S. (2010). "Okuma Problemlerinin Giderilmesinde Renkli Metinlerin Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), s.21-36.
- Topbaş, S. (1998). "Öğrenme Güçlüğü Gözlenenler", *Özel Eğitim*, Ed. Süleyman Eripek, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, s.55-73.
- Tunçel, N., Aydın, S. ve Zeytinoğlu, M. (2006). *İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uyan, M. O. (2012). *Lisans Düzeyindeki Gitar Öğrencilerinde Ön Dinlemenin Deşifre Performansına Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wiltshire, E. (2006). *The Effect of Visual and Aural Congruence On The Sight-Reading Of Music Notation*, Doctoral Dissertation, Washington: University of Washington, Seattle.
- Wolf, T. (1976). "A Cognitive Model of Musical Sight-Reading", *Journal of Psycholinguistic Research*, 5 (2), pp. 143-171.
- Yağışan, N. (2004). "Çalgı İcracılarında Kas-İskelet Problemleri ve Nedenleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, s.561-574.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaramış, N. (2003). *Nevşehir İl Merkezinde İlköğretim Çağı Çocuklarda Göz Hastalıklarının Tespit Edilmesinde Hemşirenin Rolü ve Önemi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes

Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, B. (2012). "Okumanın Nörobiyolojisi", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 26 (1), s.142-147.

Yokuş, H. ve Yokuş, T. (2010). *Müzik ve Çalgı Öğrenimi İçin Strateji Rehberi 1*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Motor Fonksiyonun Kortikal Seviyelere Ait Kontrolü, (2012). *Tıp Dünyası*, <http://tip-dunyasi.blogspot.com.tr/2012/01/motor-fonksiyonun-kortikal-seviyelere.html>, Erişim tarihi: 15.07.2017.

Somatik Sinir Sistemi, (2015). *Sinir Sistemi*, [http://www.Sinirsistemi.Gen.Tr/Somatik-Sinir-Sistemi, Html](http://www.Sinirsistemi.Gen.Tr/Somatik-Sinir-Sistemi,Html), Erişim tarihi: 30.10.2017.